

Přadénko z drátů

Michal Jareš

V květnu 1957 se na čtvrté straně exilového časopisu *Hlas exilu* (ročník VI, číslo 4–5) objevilo celkem pět básní, uvedených pod společným názvem *Přadénko z drátů*. K nim byla přidána následující redakční noticka, pocházející pravděpodobně od Antonína Kratochvila, který *Hlas exilu* v Mnichově vydával:

Redakce Hlasu exilu dostala ilegálních (sic!) cestou vzácný dar – verše politických vězňů z komunistického koncentračního tábora v Jáchymově.

Verše jsou důkazem toho, že za 9 let teroru i rafinované „převýchovy“ se nepodařilo komunistům udusit žhavou touhu po svobodném projevu. Jejich cena není snad literární, ale rozhodně dokumentární a politická.

Kratochvil z této sbírky otiskl ještě tři básně v následujícím, červnovém čísle *Hlasu exilu* (opět na straně 4) a zbytek jemu dodané sbírky byl přetištěn v mnichovské kulturní revui *Archa* (ročník 1/33, číslo 6) až o rok později, tedy v roce 1958. I zde se nacházel krátký Kratochvilův úvod (opět nesignovaný), který téměř shodnými slovy rekapituloval již známé:

Hlas exilu v čísle 4–5. a 6. loňského roku přinesl verše politických vězňů z komunistických koncentračních táborů v Jáchymově, které naše redakce dostala ilegální cestou. Jak jsme již v úvodní poznámce Hlasu exilu zdůraznili, sbírka PŘADÉNKO Z DRÁTŮ, kterou vězni v Jáchymově sestavili, je důkazem toho, že za de-

set let teroru a rafinované „převýchovy“ podle vzoru velké „demokracie SSSR“ se nepodařilo komunistům udusit žhavou touhu po svobodném projevu. Cena a hodnota veršů není snad literární, alespoň ne u všech, ale rozhodně je dokumentární a politická.

V dnešním svazku Archy přinášíme druhou – dosud nepublikovanou – část sbírky Přadénko z drátů. Verše slovenských politických vězňů vydal redaktor I. Kruziak ve sbírce Modlitby v putách.

Exiloví čtenáři tak byli seznámeni s básnickou tvorbou vězňů, kteří vytvořili tuto kolektivní sbírku. Básně nebyly z jasných důvodů signovány, a v pozdější době se – právě kvůli rozdělení této sbírky na dvě (resp. tři části) – na tento výjimečný ediční čin Antonína Kratochvila zapomnělo. Nebylo to poprvé, co v padesátých letech takto „komunikovala“ poezie vzniklá v socialistickém Československu s exilem – stačí připomenout sbírku Antonína Bartuška *Atomový věk* (vyšla pod pseudonymem A. D. Martin v březnu 1956 ve švédském Lundu jako 6. svazek edice Sklizeň svobodné tvorby). Pro nás je *Přadénko z drátů* zajímavé hned z několika důvodů: tím prvním je bezesporu hodnota historického dokumentu – to, že v komunistickém koncentračním lágru v Jáchymově vznikla kolektivní sbírka poezie, která byla propašována nejen za hranice samotného vězení, ale i za hranice tzv. železné opony, je samo o sobě více než pozoruhodné. Dalším důvodem je i informační hodnota – dodnes neznáme většinu z vězeňské poe-

zie druhé poloviny 20. století. Nezáměr literární historie pramení jistě i z nepřístupnosti jednotlivých textů. Jsme částečně obeznámeni s texty Jana Zahradníčka nebo Josefa Kostohryze, v devadesátých letech jsme se jen díky známějším jménům Karla Pecky a Jiřího Stránského mohli seznámit i s jejich poezií z lágrů z padesátých let (Peckova sbírka *Rekonstrukce* vyšla v roce 1995, Stránského sbírka *Za plotem* v roce 1999). Spolu s texty Neklana Hejdy (sbírka *Sonety zpívané šeptem ve stínu šibenice*, 1993) nebo Václava Šmejkalů (sbírečka *Ostnatý drát*, vydaná jako bibliofilie v roce 1968) však i tyto texty poněkud nespravedlivě zapadly a dodnes tak o vězeňské poezii máme jen mlhavé představy. Soubory básní Pavla Janského (*Dštění*, 2005) nebo Petra Kopty (*Levný nájem – řetězy zdarma*, 2001) z posledních let však mohou pomalu otvírat i tuto zatím neznámou stránku české literatury.

Naším původním záměrem bylo shromáždit z exilových časopisů sbírku *Přadénko z drátů* a dát jí konečně podobu, v jaké měla snad vyjít. Během přípravy však díky nevšední ochotě pracovníků knihovny Libri prohibiti (<http://libpro-cts.cuni.cz/>) vyšlo o sbírce najevo několik podstatných informací, které nás donutily přepracovat původní nápad a vydat se jinou cestou pro zpřístupnění této sbírky.

Tím nejpodstatnějším bylo setkání se s panem Pavlem Holým a korespondence s panem Závěšem Bozděchem, a dále pak získání kopií původních verzí samotné sbírky *Přadénko z drátů*, které se nyní nacházejí v knihovně Libri prohibiti. Díky tomu jsme mohli zjistit základní informace o kolektivní sbírce samotné – „vyšla“ v roce 1950 ve dvou exemplářích nákladem jáchymovských vězňů, kteří byli soustředěni v lágru Rovnost. Tato skupinka patřila ke skautům, kteří v často velmi drsných podmínkách komunistického koncentráku dokázali takto vydat několik drobných knih, jež si sami ilustrovali a vážali. Jednalo se o roverský kmen, zatčený v květnu 1949 za protistátní činnost, který byl soustředěn v Rovnosti v letech 1949–1953. Do této skupiny skautů patřili: Jiří Řehák (přezdívkou Stín), František Falerski (Bonifác, též Bonny), Jiří Navrátil, Závěš Bozděch (Brácha, popř. Plch), Richard Nebeský (Rýša), Erik Büllow, Pavel Holý (Lodyha), Jiří Ulrich, Karel Čečka (Teddy) a

Pavel Janský. Pro bližší informace o skautech v padesátých letech doporučujeme knihu Bruna Břečky *Kronika čs. skautského hnutí* (1999). Přadénko ilustroval František Falerski, krasopisně ji přepsal a svázal Pavel Holý.

Podobně jako před časem knižně vydané vězeňské přednášky Růženy Vackové z padesátých let jsou i tyto doposud nepřiliš známé informace jen důkazem nesmírně silné intelektuální opozice v padesátých letech. K samotnému určení autorů nám pak kromě obsahu sbírky jednoznačně nejvíc pomohly vzpomínky pana Pavla Holého a k nim jako doplněk diplomová práce T. Navrátila *Skautská samizdatová literatura v komunistických koncentračních lágrech*, která vznikla na pražské FF UK v roce 2003. Díky těmto informacím můžeme nyní určit i dobu vzniku sbírky: *Přadénko z drátů* soustřeďuje verše od září 1949 do dubna 1950.

Pro vydání jsme se tedy mohli rozhodnout ze tří různých pramenů – prvním (verze 1, zkracujeme na V1) je ilustrovaný čistopis, hlavní Přadénko, obsahující 12 básní. Je to jeden ze dvou původně vydaných rukopisů, psaný jednou rukou (Pavel Holý), druhým je ilustrovaný rukopis s několika opravami, který byl zaslán Falerského rodičům a autoři do něj pravděpodobně sami psali své verše (verze 2, zkracujeme na V2), a poslední je exilová tištěná verze, kterou označujeme jako verze 3, zkráceně V3. Vzhledem k nejkompaktnějšímu a nejrozšířenějšímu celku, který představoval V2, jsme se nakonec rozhodli pro publikování právě tohoto rukopisu, a nikoliv k publikování V1, i když tento rukopis je samozřejmě samotnou sbírkou *Přadénko z drátů*. V ediční poznámce srovnáváme V2 s dalšími dvěma verzemi, a v případě V3 přinášíme v této poznámce i další verše, které se neobjevují ani ve V1 a V2 a byly k samotné sbírce podle našeho názoru přidány až později. Za jakých okolností V3 vzniklo a čím to byl výběr, jsme ovšem prozatím nezjistili: vzhledem k tomu, že bylo V3 tištěno až sedm let po vzniku *Přadénka*, je možné, že do ní neznámí opisovatelé přidali další texty, vzniklé v komunistických koncentračních táborech.

Proměny jednotlivých básní ve všech třech verzích jsou podrobně popsány v ediční poznámce, která následuje za samotnou sbírkou.